

Referencias

- CRYSTAL, David / VILLALBA, Xavier (2000): *Diccionario de lingüística y fonética*. Barcelona: Octaedro.
- DÍAZ RODRÍGUEZ, Lourdes/ MARTÍNEZ SÁNCHEZ, Roser / REDÓ BANZO, Juan Antonio (2011): *Guía de contenidos lingüísticos por niveles del español según el marco Común Europeo de Referencia para ELE*. Barcelona: Octaedro.
- INSTITUTO CERVANTES (2006): *Plan curricular del Instituto Cervantes. Niveles de referencia para el español*. Madrid: Instituto Cervantes - Biblioteca Nueva. <https://cvc.cervantes.es/ensenanza/biblioteca_ele/plan_curricular/default.htm>.
- LLISTERRI, Joaquim (2020): «Corpus para investigar sobre el componente fónico en español como LE/L2», en CRUZ PIÑOL, Mar (ed.): *e-Research y español LE/L2. Investigar en la era de las tecnologías*. Londres y Nueva York: Routledge.
- LOZANO, Cristóbal (2020): «Corpus textuales de aprendices para investigar sobre la adquisición del español LE/L2», en CRUZ PIÑOL, Mar (ed.): *e-Research y español LE/L2. Investigar en la era de las tecnologías*. Londres y Nueva York: Routledge.
- REAL ACADEMIA ESPAÑOLA (2009): *Nueva gramática de la lengua española*. Madrid: Espasa-Calpe.

CORTÉS ESCRIVÀ, Josepa / MANDINGORRA LLAVATA, María Luz / PONS ALÓS, Vicent (2019): *'Aquestes són les obres que yo, sor Isabel de Villena, é fetes en aquest monestir'*. Notes autògrafes de sor Isabel de Villena. València: Acadèmia Valenciana de la Llengua, 149 p.

L'Acadèmia Valenciana de la Llengua, amb aquesta monografia, dona a conèixer un testimoni singular i excepcional de sor Isabel de Villena, abadessa del monestir de la Trinitat de la ciutat de València. Es tracta d'un manuscrit on es recull la memòria administrativa i econòmica del susdit monestir. I heus ací que, tot acompanyant els diversos assentaments, ella hi afegí notícies de caire econòmic relacionades amb allò que algun administrador havia escrit prèviament, com ara el metge Jaume Roig, qui escrigué de manera autògrafa alguna de les pàgines del mateix manuscrit, titulat: *Llibre dels censals, rendes e altres coses que les universitats, lochs singulars e persones infrasegüents fan cadascun any al monestir e convent de monges de la Santa Trinitat de la ciutat de València*. Aquesta monografia ens permet, doncs, estudiar un aspecte inèdit de la primera gran autora de les lletres valencianes. En efecte, no resulta freqüent trobar un conjunt tan extens d'autògrafs, interessants per tractar-se d'una gran escriptora i, a més a més, de ser una dona. Encara que els autògrafs no tinguin cap mena de relació amb el procés creatiu del text literari, descobreixen les pràctiques d'escriptura que determinaren i condicionaren la nova relació que els autors de la tardor medieval mantingueren amb els seus textos a través de la seua escriptura autògrafa. Molt probablement la seua alfabetització començà en contextos no literaris, ben allunyats, però a la fi se'n serviren d'allò que havien après.

Introdueix la monografia el pròleg del professor Albert G. Hauf i Valls, coneixedor com ningú de la figura i l'obra de sor Isabel de Villena, qui reclama l'atenció sobre aquest testimoni excepcional que posa al descobert una faceta desconeguda, mitjançant la qual descobrim la minuciosa gestió dels recursos de què disposava la comunitat monàstica. El nucli central del treball el constitueix el bloc designat pels autors amb el títol: *Les notes autògrafes de sor Isabel de Villena en el Llibre dels censals del monestir de la Santíssima Trinitat de València*. En aquesta ocasió l'estudi es deu als professors Josepa Cortés Escrivà, Mª Luz Mandingorra Llavata i Vicent Pons Alós. Els tres primers apartats proposen al lector uns materials introductoris per tal de situar l'estudi en el context del monestir de la Trinitat, l'autora de les intervencions autògrafes i una succinta història de l'arxiu monàstic. El llibre de censals al qual escrigué sor Isabel esdevé el protagonista del que segueix, l'objectiu principal del qual és proporcionar l'edició de tots els textos anotats per l'abadessa Villena, i, amb caràcter previ, hom explica el que significà el llibre de censals per al monestir, la raó per la qual sor Isabel decidí

conservar per escrit les informacions de natura econòmica registrades, oferint, finalment, una acurada edició dels textos.

La lectura de totes les notes permet descobrir aspectes inèdites del tarannà de l'abadessa de la Trinitat. En realitat, el seu comportament no s'allunya gaire de les pràctiques d'escriptura d'altres que es dedicaren també a deixar constància escrita de la gestió administrativa d'alguna institució, com ara Jaume Roig, amb qui compartí l'espai d'escriptura d'aquest llibre de censals (vegi's, a tall d'exemple, els ff. 47 v i 48 r). Sor Isabel estava, com ho prova a bastament el llibre de censals, molt familiaritzada amb les formes de *mise en page* i d'escripturació dels llibres-memòria de la gestió administrativa; utilitza així mateix formes expressives que són pròpies d'aquests ambients, com ara les constants al·lusions als documents que justifiquen els ingressos i les despeses («hun albarà e portà'l aci e parlava de aquest sensal e ab lo dit albarà entri en rastre del dit sensal», p. 58), o també als documents que testimonien el dret de les propietats («no y à denguna escriptura ni sé qui l'à lextat al dit monestir», p. 57; «e de açò trobareu en casa contracte», p. 60), entre altres. Així doncs, el llibre s'ha convertit en un magatzem informatiu, un arxiu al cap i a la fi, on l'abadessa registrarà totes aquelles informacions que vol fer romandre. Del conjunt de pàgines escrites per sor Isabel hom pot distingir anotacions al llibre de censals ampliant les informacions existents sobre els mateixos (f. 25 r i ss); notícies sobre les herències d'alguns benefactors (f. 53 r i ss), i la memòria de les obres fetes al monestir sent ella abadessa (f. 81 r). Aquesta és una memòria destinada, principalment, a la comunitat que habitarà al llarg del temps aquest convent de clarisses, és aqueixa la que llegirà el seu contingut i la seua autora aspira a que les monges tinguin present l'actuació generosa dels seus benefactors; compromet el text especialment a les futures abadeses i administradores del patrimoni celebrant la generositat dels patrons. A elles es dirigeix, en imperatiu, quan en relació als benefactors, concretament d'Exarch, diu: «E fareu dir set salms ... e dar-los-eu, per caritat ... Detribuireu aquell dia ... E fareu dir huna misa .... cantareu hun nevvessari ...» (p. 73). És a dir, la comunitat ha de conservar la memòria de tots aquells que contribuïren al bastiment del monestir. També les abadeses són les responsables que una *lux perpetua luceat eis* mitjançant el record. No fou pas difícil d'aconseguir-ho, el monestir baixmedieval esdevingué un *locus memoriae*: diversos són els indrets on s'acumula i emmagatzema de forma ordenada la memòria. Comencem per l'arxiu on són els títols de les propietats i s'hi dipositen també els llibres que contenen la memòria de la gestió econòmica; sent com és un espai privilegiat per conservar la memòria de la institució, no és pas l'únic lloc on es diposita, a l'interior de l'església i les capelles hi ha soterraments i amb aquests les laudes sepulcral que mantenen viu el seu pas per la vida («mosén Pere Sancho, prevere, qui jau en mig de la sgléya, ha molt servit aquest monestir», p. 74; «Antoni Torres té sepultura al portal chich de la sgléya», p. 75), tant dels benefactors com dels membres de la comunitat.

Aquesta monografia sobre els autògrafs de sor Isabel no només és interessant per posar a l'abast de la comunitat científica aquest text desconegut fins ara, sinó que, a més a més, ens trasllada a un espai de recerca de gran novetat com és el de les relacions que els autors medievals establiren amb els textos que crearen mitjançant l'ús de l'escriptura autògrafa. Molts l'havien après en contextos allunyats de la creació literària, però a la fi se'n serviren per tal de fixar els fruits de la seua imaginació. En aquesta nova relació no hi participà cap intermediari, cap escriptor o copista professional que en deixés constància.

Hem d'agrair, finalment, els autors i l'Acadèmia Valenciana de la Llengua per haver incorporat en aquest llibre la reproducció fotogràfica íntegra de totes aquelles pàgines en les quals escrigué sor Isabel de Villena, compartint alguna amb el metge valencià Jaume Roig, qui fou administrador de diferents institucions medievals valencianes i del que conserven un conjunt molt important d'autògrafs. Constitueixen un magnífic regal per als estudiosos del procés d'incorporació de l'autografia a la creació literària al llarg de la tardor medieval europea i també per a aquells que s'interessen per la història del llibre *lato sensu*.

Francisco M. GIMENO BLAY
Universitat de València